

THE PLACE OF INSURANCE IN THE CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY

Nasretdinova Sh.S.

Associate Professor

Bekberganova MR

Undergraduates

Ikromov A.Sh.

Abstract: Today, insurance is of strategic importance in the economic life of our country, and the essence of state policy in this area is to further increase its importance and weight as an important component of market infrastructure. Insurance as a means of financial security provides socio-economic protection of the insured by guaranteeing the protection of clients' property from risks.

ИҚТИСОДИЁТНИНГ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШИ ШАРОИТИДА СУҒУРТАНИНГ ЎРНИ

Ўзму доценти Насретдинова Ш.С

Ўзму магистрантлари Бекбергanova М.Р

Икромов А.Ш

Бугунги кунда мамлакатимиз иқтисодий ҳаётида суғурта фаолияти стратегик аҳамиятга эга бўлиб, бу соҳадаги давлат сиёсатининг моҳияти унинг бозор инфратузилмасининг муҳим таркибий элементи сифатидаги аҳамияти ва салмоғини янада оширишдан иборат. Суғурта молиявий таъминлаш воситаси сифатида мижозларнинг мол-мулкни рисклардан ҳимоясини кафолатлаши орқали суғурталанувчининг ижтимоий-иқтисодий ҳимоясини таъминлайди.

Мамлакатимизда молия бозорини янада ривожлантириш, аҳолини сифатли молиявий хизматлар билан камраб олиш кўламини кенгайтириш, суғурта ташкилотлари фаолиятини кўллаб-қувватлаш, ушбу соҳада истеъмолчиларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, шунингдек, суғурта турларини кенгайтириш ва истеъмолчиларнинг суғуртага бўлган ишончини ошириш ва бу орқали суғурта тушумларини ошириш чора-тадбирлари изчил амалга оширилмоқда.

Суғурта фаолиятида ўз моҳиятига кўра, айнан «хизмат» тушунчаси фундаментал ҳисобланади. Суғуртачи томонидан таклиф этилаётган «хизмат» ўзида дастлаб моддийликни акс эттирмайди, яъни суғурта компанияси ўз мижозига фақат «ваъдани сотади». Шу нуқтаи назардан халқаро савдода унга «кўринмайдиган фаолият»¹ деб ҳам тасниф берилади. Суғурталанувчига шартнома тузилганлигини тасдиқловчи ҳужжат сифатида «полис»² берилади холос. Суғурта шартномасида суғурталанувчига суғурта воқеасига кўра, кўриши эҳтимол бўлган зарарининг эквивалент қийматидаги пул тўлови (айрим ҳолларда мол-мулк кўринишида) таъминланиши назарда тутилади. Шартноманинг бажарилиши унда қайд этилган маълум давр оралиғида амалга оширилади.

Ҳар қандай суғурта компаниясининг иқтисодийёти ҳар қандай бошқа турдаги тадбиркорлик билан шуғулланувчи ташкилотлар сингари суғурта фаолиятидан олинадиган даромадлар ва харажатларни пул

¹ Insurance: Principles and Practice. Compiled by David Bland, The Chartered Insurance Institute, Great Britain, 1993. p.1 b. 4.

² Ефимов С.Л. Энциклопедический словарь. Экономика и страхование. М.: Церих -ПЭЛ, 1996. I-X, с. 347

шаклида таққослаш принципига асосланади. Даромадлар ва харажатларни таққослаш компаниянинг самарадорлигини баҳолашга ёрдам беради.

Суғурта операцияларидан тушумлар суғурта компанияларининг асосий даромад манбаси ҳисобланади. Бу асосий даромад манбаларини суғурталанувчиларнинг пул кўринишидаги бадаллари ва суғурта тушумлари ташкил қилади. Суғурта мукофотларининг ҳажми компаниянинг суғурта портфели таркиби, тариф сиёсати, маркетинг стратегияси ва бошқа бир қатор омилларга боғлиқ. Суғурта тушуми суғурта турларининг сотилишидан шаклланади. Суғурта турлари соҳасига кўра ҳаёт суғуртаси ва умумий суғуртага бўлинади.

Аҳоли соғлиғи ёки мол-мулкига бахтсиз ҳодиса оқибатида зарар етганда унга молиявий кўмак бериш суғурта компаниясининг асосий вазифаларидан бири ҳисобланади. Суғурта қопламаси - бу суғурта хизматлари орқали жисмоний ёки юридик шахс учун қопланадиган хавф ёки жавобгарлик миқдори. Суғурта қопламаси истеъмолчиларга кутилмаган ҳодисалардан, масалан, автоҳалокатлар ёки оилани боқадиган даромад келтирадиган катталардан маҳрум бўлиш каби молиявий ҳолатлардан халос бўлишга ёрдам беради. Суғурта қопламаси кўпинча бир неча омиллар билан белгиланади. Масалан, суғурталовчиларнинг аксарияти ёш эркак ҳайдовчилар учун юқори мукофот пули тўлайди, чунки суғурталовчилар автоҳалокатга учраган йигитларнинг эҳтимоли, масалан, кўп йиллик ҳайдовчилик тажрибасига эга бўлган, ўрта ёшли турмуш қурган эркакдан юқори. Суғурта қопламаси истеъмолчиларга кутилмаган ҳодисалар, масалан автоҳалокатлар ёки оилани боқадиган даромад келтирадиган катталардан маҳрум бўлиш каби молиявий ҳолатларни тиклашга ёрдам беради.

Мижознинг суғурта ҳодисаси юзасидан мурожаатини имкон қадар тез кўриб чиқиб, суғурта қопламасини ўз вақтида тўлаб бериш эса суғурталовчининг нуфузини белгилаб беради.

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикаси суғурта бозорида 36 та суғурталовчи, шундан 28 таси умумий суғурта тармоғида ва 8 таси ҳаётни суғурта қилиш тармоғида, шунингдек 5 суғурта брокери, 5 актуар ташкилот ҳамда 22 ассистанс, аджастер, сюрвейер компаниялари фаолият кўрсатиб келмоқда. Суғурта компаниялари маълумотларига мувофиқ 2020 йил II чораги мобайнида 503,1 млрд. сўм суғурта мукофоти йиғилди. Суғурталовчиларнинг ялпи устав капиталлари 782,4 млрд. сўмга (ўсиш - 138 фоиз) ва иқтисодиётга киритилган инвестициялар ҳажми 2 834,9 млрд. сўмга (ўсиш - 137 фоиз) етган. Инвестицияларнинг 55 фоизи банк депозитларига, 30 фоизи акцияларга ва қолган қисми бошқа қимматли қоғозларга жойлаштирилган. Амалдаги шартномалар сони 7,0 млн. донани ташкил қилди.³ Бу рақамлар ўз навбатида фуқароларнинг суғуртага бўлган ишончининг ортиб бораётганлигини ва суғурта компанияларнинг иқтисодиётдаги салмоғи ошаётганини кўрсатади.

2014 йилга нисбатан 2019 йилда 27 баравар ошган бўлсада жами бозордаги улуши 25,5 фоизни ташкил этган. Ушбу ҳолатлар шундан далолат берадики, ҳаёт суғуртаси тармоғида тузилаётган суғурта шартномаларининг асосий қисми жамғариб бориладиган суғурта турларига тааллуқли бўлиб, ушбу суғурта турида тўпланган суғурта мукофотлари тўлиғича суғурталанувчига қайтарилиши туфайли қопламалар ҳажми юқори даражани ташкил этган.

2019 йилда ҳаёт суғуртаси бўйича тўпланган суғурта мукофотларининг асосий қисми, яъни 90 фоизи жамғариб бориладиган ҳаёт суғуртаси ва суғурта рентаси тўлови билан узоқ муддатли ҳаёт суғуртаси суғурта маҳсулотларидан иборат бўлиб, ушбу иккала суғурта маҳсулоти ҳам белгиланган солиқ имтиёзларига тушадиган суғурта маҳсулотлари ҳисобланади. Бундан хулоса қилиш мумкинки, ҳаёт суғуртаси бўйича юқори ўсиш даражасига эришишда белгиланган имтиёз асосий омил бўлиб хизмат қилган. Суғурта бозоридаги ҳаёт суғуртасининг улуши 25фоизни ташкил қилади. Суғурта бозори кўрсаткичлари йил сайин ўсиб борсада, ЯИМ даги улуши 0.4 фоизни ташкил қилди. Хорижий мамлакатларда бу кўрсаткич 11фоизгача бўлган кўрсаткичларга эга.

³ <https://www.mf.uz/uz/news-mf-jx/item/609-609.html>

Юқоридаги кўрсаткичлар Ўзбекистон суғурта бозори кун сайин ривожланаётганини билдиради. Бироқ бу суғурта бозорининг бор имкониятларини намоён этган дегани эмас. Суғурта аҳолининг қанча кўп қисмини қамраб олса, бу аҳолининг шунчалик ижтимоий ҳимояланганлигини билдиради. Бу эса давлатнинг ижтимоий соҳага бўлган ҳаражатларининг тежалишига олиб келади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. “Ўзбекистон Республикасининг суғурта бозорини ислоҳ қилиш ва унинг жадал ривожланишини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 2 августдаги ПФ-4412-сонли Қарори
2. Ўзбекистон Республикасининг “Суғурта фаолияти тўғрисида” ги Қонуни. 2002 йил 5 апрель, ЎРҚ-358-II-сон
3. “Суғурта бозорининг инвестицион фаолиятини ривожлантириш долзарб муаммолари” республика илмий амалий онлайн конференцияси маълумотлари.
4. Sug`urta nazariyasi va amaliyoti. G.Jumayev,R.Djalilov
5. Insurance: Principles and Practice. Compiled by David Bland, The Chartered Insurance Institute, Great Britain, 1993..
6. Ефимов С.Л. Энциклопедический словарь. Экономика и страхование. М.: Церих -ПЭЛ, 1996. I-X,
7. www.mf.uz Молия Вазирлигининг маълумотлари.
8. www.insuranceurope.eu